

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-2>

**THE ORANGE REVOLUTION – AN INTERNATIONAL
«TEST OF DEMOCRACY»**

**ПОМАРАНЧЕВА РЕВОЛЮЦІЯ – МІЖНАРОДНИЙ
«ТЕСТ ДЕМОКРАТІЇ»**

Kobets Ye. A.

*PhD Student at the History Department
Petro Mohyla Black Sea National
University
Mykolaiv, Ukraine*

Кобець Є. А.

*аспірант кафедри історії
Чорноморський національний
університет імені Петра Могили
м. Миколаїв, Україна*

Після проголошення незалежності у 1991 р. Україна задекларувала європейський напрям розвитку як стратегічну мету державної політики. Проте протягом двох десятиліть цей курс залишався нестабільним, залежним від внутрішньополітичних змін та зовнішньополітичної кон'юнктури. Європейська інтеграція не набула безперервного інституційного характеру, а демократичні трансформації розвивалися нерівномірно, що зумовлювало періодичні кризи легітимності як усередині країни, так і на міжнародній арені.

Президентські вибори в Україні 2004 р. стали першою масштабною кризою політичної легітимності після здобуття незалежності, яка мала чітко виражений міжнародний вимір. Масові фальсифікації під час другого туру голосування 21 листопада 2004 р. були зафіксовані не лише українськими спостерігачами, а й авторитетними міжнародними місіями, насамперед Бюро демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ (ODIHR), яке у своїй попередній оцінці заявило, що другий тур виборів аналогічно до першого «не відповідав значній кількості зобов'язань ОБСЄ, стандартів Ради Європи та інших європейських стандартів демократичних виборів» [1]. Отже, було заявлено, що Україна як держава-учасниця ОБСЄ не дотрималася взятих на себе зобов'язань у межах організації під час проведення президентських виборів 2004 р.

Щодо вищезазначеного, показовими видаються заяви європейських високопосадовців, які безпосередньо вивчали питання якості проведення виборів. Так, почесний президент Парламентської асамблеї ОБСЄ та спеціальний координатор короткострокових спостерігачів Брюс Джордж, наголосив, що другий тур виборів не усунув системних недоліків, зафіксованих під час першого голосування. На його думку, виборчий процес й надалі не відповідав міжнародним стандартам

демократичних виборів через систематичне зловживання адміністративним ресурсом та очевидну медійну упередженість на користь чинного тоді Прем'єр-міністра.

У свою чергу, голова делегації Парламентської асамблеї Ради Європи Дорос Христовулідіс, відзначив окремі позитивні зрушення порівняно з першим туром, зокрема проведення публічних дебатів між головними кандидатами та часткове покращення балансу в медіа-висвітленні. Водночас, він підкреслив, що різка, конфронтаційна риторика кампанії напередодні другого туру істотно підірвала загальне враження від виборчого процесу.

На відсутність суттєвого покращення виборчого процесу між двома турами звернув увагу керівник делегації Європейського парламенту Марек Маціей Сівец. Разом із тим, він позитивно оцінив зростання інтересу громадян до виборів та активну участь суспільства, що, на його думку, свідчило про наявність сильного демократичного потенціалу в країні.

Луціо Малан, голова делегації Парламентської асамблеї НАТО, висловив серйозне занепокоєння щодо достовірності результатів голосування, звернувши увагу на аномально високі показники явки в окремих регіонах, які не узгоджувалися з нормальними виборчими практиками та викликали підозри у маніпуляціях. Як приклад, явка в окремих територіальних виборчих комісіях у Донецьку, що перевищувала 98,5%, нереалістично зросла на 21% порівняно з першим туром [1].

Нарешті, керівник довгострокової місії спостереження ОБСЄ / БДПЛ Геерт-Гінріх Аренс, визнав конкурентний характер виборів, але водночас наголосив на відсутності рівних умов для учасників кампанії.

Висновки та коментарі високопосадовців загалом відображали настрої Міжнародної місії зі спостереження за виборами (ІЕОМ), у складі якої працювали 563 міжнародних спостерігачів, що представляли основні інституції європейського та євроатлантичного демократичного простору. Пізніше, факт відступу України від загальновизнаних демократичних стандартів волевиявлення було підтверджено й у фінальному звіті ОБСЄ від 11 травня 2005 р. [2].

Саме висновки ОБСЄ створили підґрунтя для міжнародного реагування. Європейський Союз та Сполучені Штати упродовж кількох днів після оголошення результатів виборів утримувалися від офіційного визнання перемоги Віктора Януковича, що було нетиповим для попередньої практики відносин із Києвом. Фактично демократичність виборчого процесу в Україні стала ключовою передумовою політичного визнання нової влади. Оцінка ОБСЄ ґрунтувалася не лише на загальних порушеннях стандартів, а й на системних зловживаннях

під час голосування та підрахунку голосів, що унеможливило визнання результатів як легітимних [3].

Ця позиція була закріплена резолюцією Європейського парламенту від 29 листопада 2004 р., яка відмовилася визнавати результати виборів і підтримала проведення повторного другого туру за участі міжнародних спостерігачів. Отже, демократична процедура вперше стала формальною передумовою міжнародного політичного визнання української влади [4].

Таким чином, Помаранчева революція стала своєрідним міжнародним «тестом демократії» не лише для України, а й для західних установ та організацій, які мусили визначити, чи готові вони вийти за межі традиційної політики невтручання у внутрішні справи суверенної держави та поставити під сумнів формально оголошені результати виборів.

Література:

1. Second round of Ukrainian election failed to address election irregularities and lacked transparency. URL: <https://odihr.osce.org/odihr/elections/56979> (Дата звернення: 19.02.2026).

2. UKRAINE. PRESIDENTIAL ELECTION. 31 October, 21 November and 26 December 2004. URL: <https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/5/f/14673.pdf> (Дата звернення: 19.02.2026).

3. INTERNATIONAL ELECTION OBSERVATION MISSION. Presidential Election (Second Round), Ukraine – 21 November 2004. URL: <https://www.oscepa.org/en/documents/election-observation/election-observation-statements/ukraine/statements-25/1489-2004-presidential-second-round/file> (Дата звернення: 19.02.2026).

4. European Parliament resolution on Ukraine. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-6-2004-0202_EN.html (Дата звернення: 25.02.2026).